

ΙΔΡΥΤΗΣ : ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ ΞΕΝΟΠΟΥΛΟΣ

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ : ΠΕΤΡΟΣ ΧΑΡΗΣ

ΤΟΜΟΣ ΠΕΝΤΗΚΟΣΤΟΣ ΤΡΙΤΟΣ

ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΣ – ΙΟΥΝΙΟΣ

1953

ΟΙ ΙΣΤΟΡΙΚΟΙ ΤΗΣ ΑΛΩΣΕΩΣ

Τὰ ἀποσπάσματα πού ἀκολουθοῦν ἐγράφησαν ἀπὸ τοὺς τέσσερις Ἑλληνες ἱστορικοὺς τῆς Ἀλώσεως, πού ἐζησαν τὰ χρόνια ἐκεῖνα εἴτε μέσα εἴτε μακριὰ ἀπὸ τὴν Πόλη καὶ εἶδαν οἱ ἴδιοι τὰ γεγονότα ἢ συγκέντρωσαν πληροφορίες ἀπὸ τοὺς αὐτόπτες καὶ τοὺς δράστες (Τούρκους, Ἑλληνες καὶ Φράγκους).

Τὰ κείμενα τὰ ἐπήραμε ἀπὸ τὸ τελευταῖο βιβλίο τοῦ Καθηγητοῦ τῆς Βυζαντινῆς Φιλολογίας τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν κ. Νικ. Β. Τωμαδάκη «Οἱ Συγγραφεῖς τῆς Ἀλώσεως» (Ἀθῆναι, 1953), ὅπου ὑπάρχουν, ἐκτὸς ἀπὸ τὰ κείμενα αὐτὰ (σύμφωνα μὲ τὶς καλλίτερες ἐκδόσεις), καὶ τέσσερις γραμματολογικὲς πραγματεῖες γιὰ τὰ ἔργα καὶ τὸ βίβιο τῶν τεσσάρων Ἑλλήνων ἱστορικών, καθὼς καὶ γιὰ τὰ φιλολογικὰ προβλήματα πού γεννοῦν. Μὲ τὸ βιβλίο αὐτὸ ὁ Καθηγητὴς κ. Νικ. Β. Τωμαδάκης θέλησε νὰ κάμει προσκεῖτες σὲ ὅσους μνημονεύουν σήμερα τὴν Ἀλωση τὶς πηγὲς τοῦ θλιβεροῦ αὐτοῦ γιὰ τὸ Ἔθνος γεγονότος, μὲ δλητὴ θέρμη καὶ τὴ ζωηρότητα πού τοὺς δίνουν ἐκεῖνοι πού τὸ ἐζησαν. Ἐπίσης θέλησε νὰ προβάλλει τὸν ἀπαράμιλλο ἡρωϊσμό τῶν ὑπερασπιστῶν τῆς Πόλεως, Ἑλλήνων καὶ ξένων, τὴ θυσία τῶν ἁγίων ἀνδρῶν πού μαρτύρησαν γιὰ τὴν Πίστη καὶ τὸ Ἔθνος, καὶ τέλος τὴ βεβαιότητα πού εἶχαν ὅτι θ' ἀνατελεῖ ἡ ἡμέρα τῆς Ἐλευθερίας.

Ὁ κ. Νικ. Β. Τωμαδάκης ἔγραψε καὶ τοὺς μικροὺς προλόγους στὰ ἀνθολογούμενα κείμενα καὶ ἔδωσε μ' αὐτοὺς πληροφορίες γιὰ τοὺς τέσσερις ἱστορικοὺς.

Η "ΝΕΑ ΕΣΤΙΑ"

ΔΟΥΚΑΣ

Ὁ Δοῦκας, τοῦ ὁποῦ ἀγνοοῦμεν τὸ κύριον ὄνομα, ἦτο ἀπόγονος τῆς βασιλικῆς οἰκογενείας τοῦ Βυζαντίου, ἕγγονος τοῦ ἐπὶ Καντακουζηνοῦ ἐξορισθέντος Μιχαὴλ Δοῦκα. Ἐγεννήθη καὶ ἐζήσε μακρὰν τῆς Κων)λεως, ὑπὸ τοὺς Φράγκους, δι' αὐτὸ καὶ ἡ παιδεία τὴν ὁποίαν ἔλαβε δὲν ἦτο ἀνθρωπιστικὴ. Ἐγνώρισεν ὅμως καλὰ τοὺς Φράγκους τῆς Ἀνατολῆς (Γενοάτας κλπ.) καὶ τοὺς Τούρκους τῆς Μικρᾶς Ἀσίας. Ἐγνώρισεν ἐκ τοῦ πλησίον καὶ αὐτὸν τὸν Μωάμεθ Β' εἰς τὰς χεῖρας δὲ τῶν Τούρκων ἐκακοπάθησεν.

Ἐγραψεν ἱστορίαν τῶν Παλαιολογείων χρόνων καὶ τῆς Ἀλώσεως μέχρι τοῦ 1462, ὅτε πιθανώτατα ἐφονεύθη κατὰ τὴν ἄλωσιν τῆς Μυτιλήνης ἀπὸ τοὺς Τούρκους. Τὰ γεγονότα τὰ ὁποῖα ἐζήσε περιγράφει εἴτε ἐξ αὐτοψίας εἴτε ἐξ ἀκοῆς μὲ ἀκρίβειαν, ἑλληνικὸν πάθος καὶ ἑλλειψιν θρησκευτικοῦ ρανατισμοῦ (ὡς πρὸς τὸ μοιραῖον θέμα τῆς διαιρέσεως τῆς Ἀνατολικῆς ἀπὸ τὴν Δυτικὴν Ἐκκλησίαν). Θαυμαστὴς τοῦ Κωνσταντίνου, μολονὶ ἀντίθετος πρὸς τὴν δυναστείαν τῶν Παλαιολόγων, δίκαιος ἀπέναντι τοῦ Πορθητοῦ, ὀξὺς εἰς τὴν περιγραφὴν του, διετύπωσε τὴν ἱστορίαν του εἰς γλῶσσαν ἄτακτον, ὅπου τὰ δημῶδη στοιχεῖα συγκρούονται μὲ τὰ λόγια καὶ μὲ πολλοὺς σολοικισμοὺς. Παρ' ὅλα ταῦτα τὸ ὄφος του εἶναι ζωηρότατον καὶ ἐκφράζει ἐσωτερικὴν πίστιν πρὸς τὸ ἀκατάλυτον τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἔθνος.

ΚΡΙΤΟΒΟΥΛΟΣ

Ὁ Μιχαὴλ Κριτόβουλος, Ἰμβριος τὴν πατρίδα, εἶναι γαιοκτήμων σπουδᾶσας συστηματικῶς τὰ ἀνθρωπιστικὰ γράμματα. Δὲν εἶχε πρόθεσιν οὔτε νὰ πολιτευθῆ οὔτε νὰ γράψῃ ἱστορίαν. Ἡ κατάκτησις τῆς Κων)λεως τὸν ἠνάγκασε, διὰ νὰ σώσῃ τὴν Ἰμβρον ἐκ τοῦ ἐξανδραποδισμοῦ, ν' ἀναμειχθῆ εἰς τὰ δημόσια πράγματα καὶ ἐν συνεχείᾳ νὰ ζήσῃ εἰς τὸ περιβάλλον τοῦ Πορθητοῦ, τοῦ ὁποῦ ἔγραψε τὴν ἱστορίαν εἰς θουκυδίδειον ὄφος (1451-1467). Τὴν ἱστορίαν του ὁ Κριτόβουλος προσεφώνησεν εἰς τὸν Μωάμεθ, προσεπάθησε δὲ νὰ δικαιολογηθῆ καὶ ἀπέναντι τῶν Ἑλλήνων διὰ τὴν στάσιν του.

Αὐτὴ του ἡ τοποθέτησις τὸν κατέστησεν ἀντιπαθῆ εἰς τοὺς νεωτέρους ἱστορικοὺς καὶ δὴ τοὺς Ἑλληνας (Παπαρρηγόπουλον π.χ.). Παρὰ ταῦτα, ὁ Κριτόβουλος ἐσιώπησεν ὀλιγώτερα τῶν ὄσων εἶπε μὲ ἱκανὸν θάρρος, ἀκρίβειαν καὶ ἑλληνισμόν. Διὰ τοῦτο κακῶς ὑποτιμᾶται ἡ σημασία του.

Θαυμαστὴς τοῦ Κωνσταντίνου καὶ τῶν σὺν αὐτῷ πεσότων, διεξετραγώδησε τὴν ἄλωσιν κατὰ τρόπον θαυμαστόν. Μολονὶ δὲν ἐπολιορκήθη ἐντὸς τῆς Πόλεως, ἐγνώριζε τὰ πράγματα καὶ ἐξ ἑλληνικῆς ἀλλὰ καὶ ἐκ τουρκικῆς πηγῆς. Καὶ κατεδίκασε τὴν δῆωσιν καὶ τὰς ὀμότητας τῶν Μουσουλμάνων.

Ἡ ἱστορία τοῦ Κριτοβούλου δὲν φαίνεται ὅτι ἤρεσεν εἰς τὸν Μωάμεθ. Ὁ Κριτό-

σιλέως καὶ μάρτυρος χρόνοι μθ' καὶ μῆνες γ' καὶ ἡμέραι η'. ἀφ' ὧν ἦν βασιλεὺς χρό-
 νους δ', μῆνας δ' καὶ ἡμέρας κδ', ὄγδοος βασιλεὺς τοῦ γένους αὐτοῦ τῶν Παλαιολόγων
 ὑπάρχων· ὁ γὰρ πρῶτος ἦν Μιχαήλ· ὁ δεύτερος Ἀνδρόνικος· ὁ τρίτος Μιχαήλ· ὁ τέταρ-
 τος Ἀνδρόνικος· ὁ πέμπτος Ἰωάννης· ὁ ἕκτος Μανουήλ· ὁ ἕβδομος Ἰωάννης, καὶ ὁ ὄγδοος
 Κωνσταντῖνος. Ἦρχον δὲ καὶ βασιλείον ταύτην δὴ τὴν Κωνσταντινούπολιν τὸ τούτων
 γένος τῶν Παλαιολόγων χρόνους ἑκατὸν ἐνενήκοντα τέσσαρας καὶ μῆνας δέκα καὶ ἡμέρας
 δ' ἀλοὺς οὖν ἐγὼ καὶ πάντα τὰ δυσχερῆ καὶ κακὰ τῆς αἰχμαλωσίας ὑπενεγκῶν ὁ ἄθλιος,
 τέλος ἐξαγορασθεὶς.

υνδ'... Ὁ δὲ μακαρίτης καὶ αὐθέντης μου ὁ βασιλεὺς, τί οὐκ ἔπραξεν κρυφίως καὶ φα-
 νερώς πρὸς βοήθειαν τοῦ ὀσπιτίου αὐτοῦ καὶ τῶν Χριστιανῶν ἢ τῆς ζωῆς αὐτοῦ; Ἡ
 ἐνεθυμείτο, ὅτι, ἐὰν ἐπισημῆ τί ποτε, νὰ φύγη, δυνατοῦ καὶ εὐκόλου ὄντος; Τίς γὰρ
 ἐπίστατο τῶν ἄλλων πάντων πάρεξ τοῦ Καντακουζηνοῦ Ἰωάννου, ὅτι ὁ Ἰάγκος προεζή-
 τησεν νὰ τὸν δώσῃ ἢ τὴν Σηλυμβρίαν, ἢ τὴν Μεσημβρίαν, καὶ νὰ ἔνι εἰς τῶν ὑποχει-
 ρίων αὐτοῦ, καὶ πολλοὺς τῶν ἀνθρώπων αὐτοῦ ἐκεῖσε ἔχει, καὶ εἰς καιρὸν μάχης τῶν
 Τούρκων νὰ ἔνι ἐχθρὸς ἐκείνων καὶ βοηθὸς τῆς πόλεως· καὶ ὡς ἐγένετο ἡ μάχη, ἐδόθη
 αὐτῷ ἡ Μεσημβρία, καὶ τὸ χρυσόβουλον δι' ἐμοῦ ἐγράφη· καὶ ὁ γαμβρὸς Θεοδοσίου τοῦ
 Κυπρίου ὁ τοῦ Μιχαήλ υἱὸς ἐκόμισεν εἰς ἐκείνον· τίς ἠπίστατο τὴν τοῦ ῥηγῶς ζήτησιν
 τῶν Κατελάνων, ὅτι νὰ δοθῇ πρὸς ἐκείνον ἡ Ἀἴμνος καὶ νὰ ἔνι κατὰ τῶν Τούρκων ἐν τῇ
 θαλάσῃ αἰεὶ καὶ ὑπὲρ τῆς πόλεως ἐν ἀνάγκῃ βοηθός, καὶ ἐπράττετο; τίς ἠπίστατο, ὅσα
 δὴ καὶ χρήματα καὶ ἐπαγγελίας δέδωκε καὶ ἔστειλεν εἰς τὴν Χίον διὰ τοῦ Γαλατᾶ, ἵνα
 στείλωσιν ἀνθρώπους καὶ οὐκ ἔστειλαν; Τίς καὶ νηστείας καὶ δεήσεις ἐποιεῖτο καὶ δι'
 ἑαυτοῦ καὶ διὰ τῶν ἱερέων διδοὺς αὐτοῖς χρήματα, ἢ τοῖς πτωχοῖς πλείω ἐθεράπευσεν ἢ
 ἐπαγγελίας ἐποιήσατο πλείους εἰς Θεὸν εἰς τὸ ἐλευθερωθῆναι τοὺς Χριστιανοὺς ἀπὸ τῆς
 αἰχμαλωσίας τῶν Τούρκων· ἀλλ' ὅμως πάντα ταῦτα μὲν παρείδε Θεός, τίσι κρίμασιν, οὐκ
 οἶδα· τὰ δὲ ἠγνοοῦσαν οἱ ἀνθρώποι, καὶ ἕκαστος ἔλεγε κατ' ἐκείνου τὸ ἠθελεν.

Δ'. ΧΑΛΚΟΚΟΝΔΥΛΗΣ

Οἱ μὲν οὖν Ἕλληγες ἀνδρὰ Ἰανυῖον ἀφικόμενον ἐς τιμωρίαν σφίσι σὺν νηϊ τε με-
 γίστη καὶ ὀπλίταις ὡς τριακοσίοις, ἐκέλευον ταύτη ἔστηκότα, ἢ βασιλεὺς καὶ οἱ νεήλυδες
 ἐμελλον ἐπεισπεσόντες βιάζεσθαι, ὡς ἐνταῦθα σὺν τοῖς ὀπλίταις αὐτοῦ παρασκευάζοιτο
 ἀμύνεσθαι. καὶ αὐτὸς τε ἅμα βασιλεὺς Ἑλλήνων οὐ πολλῶ δίστατο σὺν τοῖς ἀμφ' αὐτόν,
 ὥστε ἐπαμύνειν. καὶ καρδιάλιος ὁ Ἰσίδωρος Σαρματίας, οὐ πρότερον ἐμνήσθη, παρῶν
 τότε τοῖς Ἕλλησιν ἐτιμῶρει πολεμουμένοις· παρεγένετο γὰρ ὡς ξύνοδόν τε ποιησόμενος
 καὶ διαλλάξων τοὺς Ἕλληνας τῷ Ῥωμαίων ἀρχιερεῖ. ταῦτα μὲν οὖν ὀλίγῳ πρότερον
 αὐτῷ ἐπεποιήτο, καὶ οἱ Ἕλληγες ὀψὲ γοῦν ἐς διαλλαγὴν ἀφίκοντο τοῖς Ῥωμαίοις. βασι-
 λεὺς δέ, ὡς ἐδόκει ὦρα εἶναι προσβάλλειν ἔωθεν, (Ἄρεος δ' ἦν ἡμέρα), τὰ τε κύμβαλα
 ἐσημαίνετο, καὶ οἱ ἀύληται καὶ οἱ σαλπικταὶ ἐσήμαινον, ἔωθεν προσέβαλε, καὶ ἀπανταχῇ
 τῆς πόλεως καθίσταντο ἐς μάχην οἱ βάρβαροι, καὶ προσβαλόντες ἐμάχοντο ἰσχυρῶς. κατὰ
 μὲν τὸ ἐς λιμένα τεῖχος ἠμύοντο οἱ Ἕλληγες κράτιστα, καὶ ἐξεώσαντο τοὺς Τούρκους,
 καὶ πῃ κατὰ <τάς> κλίμακας ἀναβάντων κεφαλὰς ἀπηνέγκαντο κρατύνοντες τὰ τεῖχη,
 ἢ δ' αὐτὸς προσέβαλε βασιλεὺς, οἱ νεήλυδες ἐπεισπεσόντες ἐβιάζοντο τοὺς ὀπλίτας τῶν
 Ἰανυῖων. καὶ ὁ Λόγγος αὐτὸς τιτρώσκεται τηλεβολίσκῳ ἐς τὴν χεῖρα, καὶ τινες ἄλλοι τῶν
 ὀπλιτῶν ἐπετιτρώσκοντο, καὶ ἐκλιπόντες τὴν χώραν, ἢ ἐστήκεσαν, αὐτίκα βιαζόμενοι εἰσέ-
 πιπτον, καὶ τοὺς τε ὀπλίτας τῶν Ἰανυῖων ἐτρέψαντο καὶ ἐπικείμενοι ἐφόνευον. ὁ μὲν οὖν
 Λόγγος ἀπεχώρει. εἶποντο αὐτῷ οἱ ὀπλίται, ἐπιόντων σφίσι τῶν νεηλύδων. καὶ ὁ βασι-
 λεὺς Ἑλλήνων ὡς ἦσθετο ἐκλιπόντας τὴν χώραν αὐτοὺς καὶ ἐνδιδόντας, ἀνέδραμε μὲν
 αὐτίκα καὶ ἤρετο τὸν Λόγγον, εἴ ποί πορεύοιτο τοῦ δ' αὐ φαμένου, ὡς ταύτη θεὸς ὑφη-
 γεῖται τοῖς Τούρκοις, αὐτὸς οὖν ὁ βασιλεὺς πρὸς Καντακουζηνὸν καὶ τινὰς ὀλίγους ἀμφ'
 αὐτόν ὄντας τραπόμενος ἔλεγεν «ἴωμεν, ἄνδρες, ἐπὶ τοὺς βαρδάρους τούσδε.» αὐτὸς τε ὁ

Καντακουζηνὸς ἀνὴρ γενόμενος ἀγαθὸς ἐτελεύτησε. καὶ αὐτὸς ἐτράπετο, καὶ ἐπιόντες καὶ διώκοντες ἔτρωσαν βασιλέα Κωνσταντῖνον ἐς τὸν ὦμον, καὶ ἐτελεύτησεν. οἱ δὲ ἄλλοι Ἑλλήνων, ὡς εἶδον τοὺς νεήλυδας ἐπὶ τὸ μέγα τεῖχος δραμόντας καὶ ἄνωθεν βάλλοντας τοξεύμασί τε καὶ λίθοις, καὶ τοὺς ἀμφὶ τὸν Λόγγον φεύγοντας, ἐπικειμένων τῶν νεηλύδων ἐτράποντο ἐς φυγὴν, ἐκτός τις ἕκαστος προκαταβαίνειν βουλόμενος, ὥστε σώζεσθαι. ὡς δὲ ἐς τὴν πύλην ἀφίκοντο τὴν τοῦ Ῥωμανοῦ καλουμένην, κατασχεθέντες ὑπ' ἀλλήλων αὐτοῦ ταύτῃ ἔκειντο, καὶ ἐπιόντες αὐτοὺς ἐπιπτον ἐς αὐτούς, καὶ οὕτως ἐπαναβαίοντας σπουδῇ ἐπειγομένους διαβαίνειν, σωρὸν μέγιστον ζῶντες κατὰ τὴν πύλην ἐπεποιήντο, ὥστε μηδενὶ βάσιμα εἶναι ἐντεῦθεν. καὶ οὗτοι μὲν οὕτως, ὡς πλείστοι ἐν οὐδενὶ λόγῳ ἀπώλοντο, ἐπειγόμενοι φθῆναι ἐς ἀλλήλους, ἐπιπτον ἐς ἐκεῖνο τὸ θέαμα, καὶ τὰς πύλας κεκλεισθαι σώμασι περιόντων ἐπὶ τῶν Ἑλλήνων. οἱ δὲ νεήλυδες ὑπερβάντες τὸ μέγα τεῖχος (κατέρριπτο γάρ τοι καὶ αὐτοῦ μέγα μέρος ὑπὸ τοῦ τηλεβόλου) εἰσεσχέοντο ταύτῃ ἐς τὴν πόλιν καὶ διήρπαζον τὴν πόλιν, τραπόμενοι, ὅποι ἐκάστη προχωροίη.

Οἱ δὲ Ἕλληνας πρῶτον μὲν, ὡς ἡ φήμη διέδραμεν, ὡς ἐάλω ἡ πόλις, οἱ μὲν φυγῇ ὤρμηγτο ἐπὶ τὸν λιμένα ἐς τὰς ναῦς τῶν Οὐγενετῶν καὶ Ἰανυτῶν, καὶ πολλοὶ ἐς τὰ πλοιαῖρια ἐσβάλλοντες σπουδῇ καὶ ἀκόσμως ἀπώλοντο καταδυομένων τῶν πλοιαρίων. καὶ ἐγένετο, οἷα δὴ γίγνεσθαι εἰώθει ἐν τοῖς τοιούτοις θορύβοις, ἀτάκτως χωρῶντων ἐκάστων ἐς τὸ διασώζεσθαι ἐν οὐδενὶ κόσμῳ καὶ οὗτοι μὲν ἔφθησαν ἀποφυγόντες τοὺς Τούρκους· οἱ δὲ πυλωροὶ τῆς πόλεως ἀγνωμοσύνη κακοδαίμονι χρησάμενοι, ὡς ἐώρων τοὺς Ἕλληνας ἐπὶ τὰς ναῦς τραπομένους, φυγῇ ὤρμηγμένους σώζεσθαι ἐς τὰς ναῦς, οἴόμενοι ὡς εἰ ἐπικλείσαιεν [ἐς] τὰς θύρας, ἀναγκασθεῖεν οἱ Ἕλληνας ἐπιστραφέντες ἀμύνεσθαι, καὶ κατὰ τινὰ χρησμὸν ἀδόμενον ἐν τῇ πόλει, ὡς τῶν πολεμίων ἄχρι τοῦ Ταύρου χώρου τῆς πόλεως ἐπιγενομένων καὶ ἐπικειμένων τοὺς ἐν τῇ πόλει συστραφέντας ἀνάγκῃ ἀμυνομένους ἐκβαλεῖν τοὺς πολεμίους καὶ αὐτοὺς ἴσχειν τὴν πόλιν, ἐν ταύτῃ, οἶμαι, τιθέμενοι τῇ δόξῃ τὰς κλείς ἀνω ἀπὸ τοῦ τεύχους ἔξω ἀπέρριψαν. οἱ δὲ ἄνδρες τε καὶ γυναῖκες, πλῆθος πολὺ γενόμενοι ἐνταῦθα ἐπιρρεόντων αἰεὶ συχνῶν, ἐτράποντο ἐπὶ τοῦ μεγίστου νεῷ τῆς πόλεως, τῆς ἁγίας Σοφίας καλουμένης, καὶ ἐνταῦθα συνελέγοντο ἄνδρες τε καὶ γυναῖκες καὶ παῖδες. οὐ πολλῷ μόντοι ὕστερον ἐάλωσαν ὑπὸ τῶν Τούρκων ἀμαχητί, καὶ ἀνδρῶν οὐκ ὀλίγοι ἐντὸς τοῦ νεῷ διεφθάρησαν ὑπὸ Τούρκων. ἄλλοι δ' αὖ τῶν Ἑλλήνων ἄλλη τῆς πόλεως τραπόμενοι ἐν ἀπορίᾳ τε εἶχοντο, καὶ οὐ πολλῷ ὕστερον οἱ μὲν ἀπώλοντο, οἱ δὲ καὶ ἠλίσκοντο. καὶ πολλοὶ τῶν Ἑλλήνων ἄνδρες γενόμενοι ἀγαθοὶ ἐμαχέσαντο καὶ ἀπέθανον πρὸ τῆς πατρίδος, ὥστε μὴ ἐπιθεῖν τὰς γυναῖκας αὐτῶν καὶ τοὺς παῖδας εἰς ἀνδραποδισμόν γιγνομένης. ὅτε <καὶ> Θεόφιλος τοῦ Παλαιολόγων γένους ταύτῃ ἐτελεύτησεν, ἀνδρικῶς ἀγωνισάμενος θανάτου ἕνεκα. καὶ τῶν Παλαιολόγων οἱ μετοχιταῖοι, ὅ τε πατήρ καὶ οἱ παῖδες αὐτοῦ. μαχόμενοι ἀπώλοντο. καὶ συχνοὶ τῶν ἀμφὶ βασιλέα Ἑλλήνων εὖ γεγονότες ἀπέθκον, μὴ ἀνεχόμενοι ἐπιθεῖν σφίσι τὴν πατρίδα δεδουλωμένην. ἦν τε τὰ τῆς πόλεως ἀπανταχῇ πλέω ἀπολλύντων καὶ ἀπολλυμένων καὶ διωκόντων τε καὶ φευγόντων. καὶ ἀμφὶ τὸν Νοταρᾶν τοῦ βασιλέως ἀρμοστήν καὶ Ὀρχάνην τὸν Μουσουλμάνεω υἱοῦν, ὡς αὐτοὶ ἔλεγον οἱ Ἕλληνας, τοιόνδε ἐγένετο. ὡς γὰρ ἐπυθάνετο ἐαλωκέναι τὴν πόλιν, ἐπέδρασαν ἐπὶ πύργον τινὰ τῆς πόλεως, ὡς ἐνταῦθα βουλευσόμενοι, ὅποι ἂν σφῆς δέοι τραπέσθαι. καὶ ἐνταῦθα γενόμενοι, Ὀρχάνην μὲν βῆκια ἀμφιεσάμενον Ναζηραίου τινὸς ἔβαλεν ἑαυτὸν κατὰ τοῦ Πύργου καὶ ἀπέθανεν, οἱ δ' ἀμφὶ τὸν Νοταρᾶν πολιορκηθέντες ἐάλωσαν περὶ πλήθους ἀγορᾶν, αὐτὸς τε ἅμα καὶ οἱ παῖδες αὐτοῦ.

Οἱ μὲν οὖν νεήλυδες αὐτίκα τὸ στρατόπεδον τοῦ βασιλέως ἐνέπλησαν [καὶ] γυναικῶν τε ἅμα καὶ παίδων τῶν περιφανεστάτων Ἑλλήνων, καὶ ὄλβον πολὺν ἀποφερόμενοι μέγχα εὐδαίμονες ἐγένοντο. καὶ ἦν ἰδεῖν τὸ στρατόπεδον ἀπανταχῇ πλέων ἀνδρῶν τε καὶ γυναικῶν ἀλλήλους ἐπιδοωμένων καὶ παίδων ἐκπεπληγμένων ταύτῃ τῇ συμφορᾷ. καὶ χρυσὸς μὲν πολὺς καὶ ἄργυρος ἐρροεῖτο τῆς πόλεως ἐς τὸ στρατόπεδον, καὶ λίθων εὐπορία ἦν, καὶ ἐσθήτων παντοδαπῶν πλέως ἡ χώρα, ὥστε μιᾷ ἡμέρᾳ μέγα δὴ ὄλβιον γενέσθαι τοῦτο τὸ στρατόπεδον ἀπὸ τε ἀνδρῶν περιφανῶν καὶ πλούτου καὶ τῆς ἄλλης εὐδαιμονίας, ὥστε πολλοὺς μὲν οὐκ ἔχειν ὅτι χρήσαιντο τῶν νεηλύδων τῇ παρούσῃ εὐδαιμονίᾳ. καὶ λίθους μὲν ἐξωνησάμενοι ὀλίγης τιμῆς, ἅτε μὴ εἰδόντων τῶν νεηλύδων, ὅπόσου αὐτὰ δέοι ἀποδοθῆναι, μέγα ὄλβιοι ἐγένοντο καὶ χρυσόν, ἧ ἔστιν, ἀντὶ χαλκοῦ φαίνονται ἀποδόμενοι οἱ νεήλυδες.

